www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

سەرەتایەک بۆ خوێندنەوەیەکی نوێی مێژووی چەپی کوردی (عیراق)

ئەمجەد شاکەلی

_ بەشی پێنجەم _ بۆ بینینی بەشەکانی تر کلیکی ئێرە بکە

پێوەندی ئیبراهیم ئەحمەد و دەستەکەی بە ئێرانی سەردەمی شا و ساواکەوە

مێژووی پێوەندی ئیبراهیم ئەحمەد و هاوبیرانی، لەگەڵ ئێرانی سەردەمی شا –یا ڕاستتر ساواکی ئێرانی شا- دا، گەلێک کۆنە و سەرەتاکەی دەگەڕێتەوە بۆ سالانی ١٩٤٠ەکان و ١٩٥٠کان. سەرهەنگ عیسا پەژمان، کە کابرایەکی کوردی خەڵکی شاری سنە و کە لە بنەچەدا لە بنەماڵەیەکی جوولەکە بووە[1] و ساواکییەکی ئێرانی بوو، هەر زۆر زوو توانیویەتی، پێوەند بە ئیبراهیم ئەحمەدەوە بکات و وردەوردە نێوان، هەم لەگەڵ ئەو و هەم لەگەڵ هاوبیرانیشیدا ساز بکات. پەژمان لە سەفەرێکیدا، بە ناوێکی خوازراوەوە و، وەک مامۆستای جوگرافیا و مێژوو و، بە بیانووی لێکۆڵینەوە لە بارەی مێژوو و جوگرافیای کوردستانی عیراقەوە، دەچێتە کەرکووک و لە دادگەی کەرکووک، چاوی بە ئیبراهیم ئەحمەدی سکرتێری ئەودەمی پارتیی، کە لەبەر چالاکیی سیاسی لە سلێمانییەوە بۆ کەرکووک دوورخراوەتەوە و لە کەرکووک کاری پارێزەری دەکات، دەکەوێ و گفتوگۆی لەگەڵ دەکات[2]. ئەو بینین و گفتوگۆیە، وەک ئیبراهیم ئەحمەد لە کۆڕێکدا لە ستۆکهۆڵم لە بەهاری ١٩٩٧دا گوتبووی، ساڵی ١٩٥٤ ئەنجام دراوە. ئیبراهیم ئەحمەد دۆستایەتی خۆی و عیسا پەژمان دەگەڕێنێتەوە بۆ مێژوویەکی کۆنتر و لە بارەی پەژمانەوە دەڵێت:"عیسا پەژمان ڕەفیقمە هەر ڕەفیق! عیسا پەژمان لە ١٩٤٧ و ٤٨ەوە ئەمن دەناسیٚ، هاتبوو بۆ دیتنی من لە کەرکووکی لەپاش بەربوونم لە حەپسخانە. . "[3]. کە باس لە پێوەندی دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و ساواک بکرێت، بێ ئاوڕدانەوە لە عەبدوڕڕەحمان زەبیحی و بێ بەسەرکردنەوەی وی، کارێکی ناتەواو دەبێت. دەکرێ تا ڕادەیەک زەبیحی بە کلیل و هەڵسووڕێنەری ئەو پێوەندە پێناسە بکرێت. زەبیحی یەکێک بوو لەو کەسانەی کە زۆر لە ئیبراهیم ئەحمەدەوە نێزیک بوو و سەر بە بیروباوەڕی ئەو تاقمە بوو و لە هەرە چالاکەکانیان بوو. زەبیحی لە نێو ئەو تاقمەدا نێوی عولەما[4] ی لێ نرابوو. لە بارەی نێوبردنی زەبیحی بە عولەما، ئیبراهیم ئەحمەد پێی وایە، کە لەبەر ئەوەی ئەو (زەبیحی) هەموو شتێکی دەزانی و لە هەموو شتێکدا شارەزا بوو، بۆیە پێی دەگوترا عولەما و گوایە برادەرانی ئەوان ئەو ناوەیان لێ ناوە[5]. عەبدوڵلا ئیسماعیل (مەلا ماتۆر) لە بارەی ئەو عولەمایەوە دەڵێت:"وەڵاهی کاک برایم ئەحمەد ناوی لێ نابوو، گوتی کاکە عولەمایە، عولەما! عالمە هەموو شت دەزانێ و. . . ئەو عولەمایە لەوێڕا هات"[6]. جەلال تاڵەبانی لە بارەی نێوی عولەماوە دیتنێکی دیکەی هەیە و پێی وایە کە بەشیر موشیر ئەو ناوەی لێ ناوە و دەڵێت:"ئەتۆ ئەگەر تەماشای کەی کابرایەک کە هیچی نەخوێندووە ئەو هەموو شتانەی چۆن زانیوە؟! دەبێ چ بلیمەتێک بووبێ؟! بە گاڵتە نەبوو بەشیر موشیر پێی دەگوت عولەمای ئاخر زەمان ناوەکەی لەوەوە هاتبوو دەیگوت ئەو پیاوە عولەمایە"[7]. عەبدوڕڕەحمان زەبیحی، خەڵکی مەهاباد بوو، و یەکێک بوو لە دامەزرێنەرانی "کۆمەڵەی ژێکاف" و تا هەڵوەشاندنەوەیشی سکرتێری بوو. بەڕێوەبەری گۆڤاری "نیشتمان"یش بوو. لە پاش گۆڕینی نێوی "ژێکاف" بۆ "حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران"، بوو بە ئەندامی کۆمیتەی نێوەندیی ئەم حیزبە. لە دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان لە زستانی ١٩٤٧دا، لەگەڵ چەند کەسێکی دیکەدا هەڵات و بە نهێنی هاتە سیتەک و لای شێخ لەتیفی شێخ مەحموود بووبوو

---

[1] شارباژێڕی، ح، بوختانەکانی کاک ئەمیر بێ وەڵام نامێننەوە، مامۆستای کورد، ژمارە ٩، بەهاری ١٩٩٠، ل٢٢.

[2] پژمان، سرهنگ ستاد عیسی، اسرار بستن پیمان ١٩٧٥ الجزیره، پاریس، انتشارات نیما، ص ٦٢-٦٣.

[٣] کەریمی، عەلی، ژیان و بەسەرهاتی عەبدولرەحمان زەبیحی(مامۆستا عولەما)، چاپی یەکەم، بنکەی چاپەمەنی زاگرۆس، گۆتێنبێرگ، سوێد ١٩٩٩ ، ل ٢٨٤.

[4] لە نێو خەڵکیشدا زۆرجاران بە "عولەمێ" نێو دەبرا.

[5] کەریمی..، ژیان..، ل٢٩٦.

[6] سەرچاوەی پێشوو، ل١٧٦.

[7] سەرچاوەی پێشوو، ل٣٢٦.

بە پەنابەر. پاش ماوەیەک چوو بۆ بەغدا و بە نێوی "قادر"ەوە لە گازینۆی عەبدوڵلا، کە خاوەنەکەی کوردێکی سنەیی بوو، کاری دەکرد. لە ساڵی ١٩٥٦دا زەبیحی هەڵات بۆ سووریا. لە دیمەشق لە هوتێلێک بە نێوی فلستین و شەرقولئوردن "فلسطین و شرق الاردن"، کە خاوەنەکەی کوردێکی دیمەشقی بوو بە نێوی"ئەبوو ئەییووب"، گیرسایەوە و بە نێوی "عیسا عەرەفات"ەوە کاری بۆ خاوەن هوتێلەکە دەکرد. پاش کوودێتای ١٤ی تەممووزی ١٩٥٨، زەبیحی گەڕایەوە بۆ بەغدا و ئەمجارەیان خۆی نێونابوو عیسا ئەززەبیحی "عیسی الذبیحي" و بە نێوی گەلی کوردی سووریاوە لەبەردەم عەبدولکەریم قاسمدا، وتارێکی خوێندەوە. پاشان لە نێو ڕیزەکانی پارتیی دیموکراتی کوردستانی عیراقدا دەستی بەکار کرد[8]. زەبیحی ماوەیەک لێپرسراوی لقی کەرکووک و ماوەیەک بەرپرسی لقی بەغدای پارتیی دەبێ و لە پارتییە جەلالییەکەیشدا ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و مەکتەبی سیاسی دەبێ. لە کاتێکدا کە دەبوو زەبیحی خۆی لە ئێران و ئێرانی ساواک ڤەشێرێ، بە پێچەوانەوە لەگەڵ عیسا پەژمان —واتە: ساواک-دا پێوەندێکی بەهێزی دەبێ و نێوانی لەگەڵدا گەلەک خۆش دەبێ. لە ساڵانی پێش کوودێتای ١٤ی تەممووزی ١٩٥٨، پەژمان لە یەکێک لە هوتێلەکانی دیمەشقدا بە دیداری زەبیحی — سەرکردەیەکی هەڵاتووی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانی دژی ڕێژیمی شا!- دەگات و بە ناوی خوازراوەوە یەکدی دەبینن و قسان دەکەن. هەژاری موکریانی دەڵێ:"زەبیحی کە لە ڕێگەی موسڵەوە خۆی گەیاندە سووریا و لە ماڵە حاجی دامەزرا پێناسی مردوێکی بەناو عیسا عەرەفات پەیدا کرد و خۆی گەیاندە شام"[9]. دوای ساڵی ١٩٥٨ کە پەژمان وەک وابەستەی سوپایی ئێران —لە ڕاستیدا وەک کارمەندێکی ساواک- لە باڵیوزخانەی ئێران لە بەغدا کار دەکات، لەگەڵ زەبیحیدا یەکدی دەبیننەوە و قسە و باس دەکەن و ئەو دەمە بە ناوی ڕاستیی خۆیانەوە لەگەڵ یەکدی دەدوێن و زۆریش لە یەکدی دڵنیا دەبن. پەژمان لەو دیدارەدا دیتن و سیاسەتەکانی ئێران بەرانبەر بە کورد و ڕەوتیی فەرهەنگی و ئەدەبی و ڕاگەیاندنی لەگەڵدا باس دەکات و بۆ ڕوون دەکاتەوە، بۆ ئەوەی لە ڕێگەی وییەوە (زەبیحی) بگاتەوە بە سەرانی دیکەی پارتیی[10]. بەو چاوپێکەوتنەی زەبیحی، وەک پەژمان خۆی دەڵێ، دەروازەی هاتوچۆ و دۆستایەتی لەگەڵ پارتیی دیموکراتی کوردستانی عیراقدا بۆ کرایەوە و لەو دەروازەیەوە چووە مەیدانی سیاسەتی پارتییەوە. زەبیحی یەکێک بووە لەو کەسانەی، کە بۆ هاتنی پەژمان (واتە: ساواک) بۆ نێو سیاسەتی پارتیی، کۆمەکێکی زۆری کردووە و ئەگەر دیتن و تێگەیشتن و بۆچوونی ئەو نەبووایە، ئەوا هاتنە نێو ئەو مەیدانە بۆ پەژمان (ساواک) کارێکی هاسان نەدەبوو[11] و تەواوی ئەو زانیاری و ئاگادارییانەش لەمەڕ مەسەلەی کورد و حوکوومەتی عیراقەوە، کە پەژمان ویستوونی، بە زۆری لە ڕێگەی زەبیحی و یەدوڵلا فەیلییەوە وەدەستی هێناوە[12]، بێگومان زێتریش لە ڕێگەی زەبیحییەوە، کە ڕێک وەک ساواکییەک، کاری بۆ پەژمان کردووە. هەژاری موکریانی گفتوگۆیەکی نێوان خۆی و زەبیحی بڵاو دەکاتەوە، کە پتر پێوەندی زەبیحی بە ئێران و ساواکەوە دەسەلمێنێ و جەخت دەکات، هەژار دەڵێ:"شەوێک گوتم: زەبیحی من هەر دەرۆمەوە کێوان، لە کوی ناسیانم و گرتیانم تۆ سەلامەت، بەلکو دەربازیش بوم. .

گوتی: مەلا ڕێگە زۆر خەتەرە، وەرە دەگەڵ من بچینە تاران!

- یانی دەتەوێ عەجەم ئیعدامان بکەن؟!

- نا مەلا، سیاسەت زۆر گۆڕاوە. من خۆم جارێک چومە تاران و میوانی شاهەنشا بووم. ئێستاش من خەبەر دەنێرم ماشێن دێتە سنووری خانەقین، لێرەوە دەچینە خانەقین کە ڕێگەکەی ئەمینە، لەوێوە دەمان گەیەننە تاران"[13]. عیسا پەژمان لە دوو نامەیدا بۆ، عەلی کەریمی، نووسەری کتێبی "ژیان و بەسەرهاتی عەبدوڕەحمان زەبیحی (مامۆستا عولەما) "، پەردە لە سەر

[8] نەبەز..، گۆڤاری..،ل٦٨-٦٩.
[9] هەژار..، چێشتی..، ل٢٢٤.
[10] پژمان..، اسرار..،ص٦٨-٧٠.
[11] سەرچاوەی پێشوو، ل٧٠.
[12] سەرچاوەی پێشوو، ل١٦٥.
[13] هەژار..، چێشتی..، ل٤٥٨.

www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

ساواکیبوونی زەبیحی –سەر بە باڵی چەپی کوردایەتی[14]- و ڕۆڵی گرنگی وی و پێوەندی ساواک و سەرانی پارتیی (دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانی) هەڵدەماڵێ و بە ڕاشکاوی باسی دەکات و هیچ گومانێک لەو مەسەلانەدا ناهێڵێتەوە. پەژمان لە نامەی یەکەمیدا دەنووسێت:"ئەمن لە ساڵی ١٩٥٩ ساڵێک دوای قەومانی کودەتا (ئینقلاب) ی ١٤ی تەمووزی ١٩٥٨ی عێراق بۆ هەڵسەنگاندن و لێکۆڵینەوەی مێژوویی و جوگرافیایی، کۆمەلایەتی و بابەتەکانی دیکەی گیروگرفتی عێراق و ناوچەکانی باکووری عێراق چوومە عێراق. هەڵبەت لە توێژینەوەی ناوچەکانی ڕۆژاوای ئێران و ئەو زانیارییانەی لە بەردەستم دا بوون بەتەواوی لەگەڵ ناوی عەبدوڕەحمان زەبیحی ئاشنا بووم. کاتێک چوومە دیمشق و خەریکی تەدارەکی لێکۆڵینەوە لەسەر ناوچە جۆر بە جۆرەکانی سووریا و بە تایبەتی ناوچە کوردنشینەکانی ئەوێ بووم، لە هوتێل تووشی خودالێخۆشبوو زەبیحی هاتم. ئەو خۆی وەک عیسا عەرەفات و خەڵکی مەهاباد ناساند و هاتە دیوەکەی من و بە ڕاشکاوی و بە ڕەوتی پیاو و پیاوەتی گوتی ڕاکردووە و خەڵکی مەهابادە و باسی زەمانی حکوومەتی قازی محەمەد و هتدی هێنا گۆڕی. ڕۆژێک دوایە لە شەقامێکی دیمشق تووشی کوردێکی ناسیاو بووم، ئەو بوو کە لە توێی قسەکانی دا ناوی ڕاستەقینەی عەبدوڕەحمانی پێ گوتم. ئەمن هیچ بەرووم دا نەداوە و دوای دووسێ ڕۆژ کە یەکترمان دەدی ئەمن چوومە بەیرووت و ئیتر ئەوم نەدیتەوە. لە ساڵی ١٩٦٠ کاتێک مەئموورییەتی عێراقم درایە وەکوو ئاتاشەی عەسکەری ئێران لە بەغدا و چوومە ئەوێ لە جێژنێکی نەورۆزدا کە بانگ کرابووم و جەلال تاڵەبانی بانگ هێشتنی کردبووم تووشی زەبیحی بووم و پێی گوتم کە ئەندامی لێژنەی ناوەندی یە و هەموو شەوەکە بە تەنیشت یەکترییەوە بووین"[15]. پەژمان لە نامەی دووەمیدا دەنووسێت:"من لە دیمشق لەگەڵی (واتە:زەبیحی-شاکەلی) بوومە ئاشنا و دوایە لە بەغدا بووینە دۆست. ماوەی پێنج ساڵ کە وەک ئاتاشەی عەسکەری لە عێراق بووم لەگەڵ بەرێزیان هاوکاری نزیکم هەبوو"[16]. زەبیحی پیاوێکی گومانلێکراو و داخراو بووە و گومانی ئەوەی لێ دەکرێ، کە هەر لە سەردەمی ژ. ک یشدا پێوەندی بە ئینگلیزەوە بوویێت. غەنی بلووریان لەو بارەوە دەڵێ:"ڕۆژێک خەریک بووم لە بەشی ڕاگەیاندنی دەبیرخانەی ژ. ک کارم دەکرد، لەوێ چاوم بە نامەیەک کەوت کە بە زمانی ئینگلیسی نووسرابوو. زەبیحی و دلشاد خەریک بوون بە یارمەتی وەرگرتن لە ((دیکشنێر)) (فەرهەنگی زمان) دەیانکرد بە کوردی. من کارەکەم تەواو بوو وەک ڕۆژانی پێشوو چوومە لای میرحاج و مستەفا خۆشناو. میرحاج گوتی:

- ((ئەمڕۆ زوو کارەکەت بەجێ هێشتووە؟)) .

- هەڤاڵان خەریکی وەرگێڕانی نامەیەکی ئینگلیسی بوون و چونکە منیش کارم نەبوو، پێمخۆش بوو بێمە لای ئێوە. ئەو گوتنەی من سەرنجی میرحاجی ڕاکێشا و گوتی:

- ((نەتزانی نامەکە لە کوێوە هاتووە؟)) .

ژێرەکەی مۆر کردوە. میرحاج گوتی: ((Line- نا، بەلام میستر ((لاین))

- ((لاین بە نوێنەرایەتی پاشای ئینگلستان عێراق سەرپەرشتی دەکات)) .

بەر لەو ڕووداوە زۆر جاران زەبیحی کە لە ((تەوریز)) گۆڤاری ((نیشتمان)) ی چاپ دەکرد، سەری ((کۆنسولی ئینگلیس)) یشی داوە. جارێکیش قازی بەناوی سەرۆکی ژ. ک، ((عەلی ریحانی)) و ڕەحمانی زەبیحی نارد بۆ لای کۆنسولی ئینگلستان لە تەوریزکە داوایان لێ بکەن دەوڵەتەکەیان هان بدەن یارمەتی بە بزووتنەوەی کورد بکات)) "[17]. زەبیحی سەرێکی هەبوو و هەزار سەودا، بێجگە لە ساواک، لە هەمان کاتدا پێوەندی بە چەندین لایەن و خەڵکانی دیکەشەوە هەبووە. لەگەڵ دەسگا سیخوڕییەکانی عیراقیشدا پێوەندی هەبوو و کاری بۆ وانیش کردووە، واتە: دووسەرە –و زێتریش- کاری کردووە. تەنانەت لە دوا ساڵەکانی تەمەنیشیدا چووەتە نێو یەکێ لە حیزبە کارتۆنییەکانی سەر بە ڕێژیمی عیراقیشەوە[18].

---

[14] کەریمی..، ژیان..، پێشەکی، ل٢٥. ئەمیری حەسەنپوور، پێی وایە، کە زەبیحی چ لە کۆمەڵی ژ.ک دا و چ دوای وی لە باڵی چەپی کوردایەتیدا بووە. بێگومان تەنێ لەبەر ئەوەی، کە لە پارتییە جەلالییەکەدا کاری کردووە، دەنا خۆ ژ.ک بە هیچ جۆرێک چەپ نەبووە. ڕەنگە زەبیحی لە باڵی چەپی ساواکدا بوویێت، نەک باڵی چەپی کوردایەتی.

[15] سەرچاوەی پێشوو، نامەی پەژمان لە ١٢-١١-١٩٩٥دا، ل٦٤٥-٦٤٦.

[16] سەرچاوەی پێشوو، نامەی پەژمان لە ٧-١-١٩٩٦دا، ل٦٤٧-٦٤٨.

[17] بلوریان..، ئاڵەکۆک..،ل٥٢.

[18] ئەمین..، لە کەناری..، ل١٤.

www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

لەبارەی پێوەندی زەبیحی و دەسگا سیخوڕییەکانی عیراقەوە، عەبدوللا ئیسماعیل (مەلا ماتۆر) دەڵێ:"ئەو پیاوە (واتە: زەبیحی-شاکەلی) لەگەر (واتە: لەگەڵ-شاکەلی) ئەو جیهازە تایبەتیکانی حکومەت (واتە: ئەمن و موخابەراتی عیراق-شاکەلی) زۆر تێکەر (واتە: تێکەڵ-شاکەلی) بوو زۆریان خاتر دەگرت حەتا ئاخر جار پڕ جیبێک کەلاشینکۆف بە مەخزەنەوە بە فیشەکەوە پێیاندا نارد لە بۆ عیزەدین حوسێنی!. . . لێرە سیلاح و میلاحی لەوانە وەردەگرت دەیبرد بۆ عیزەدین و دوایی لەگەڵ مام جەلال شتی دیبکە دەبوو، هەر لەو شتەدا تێدا چوو"[19]. لەبارەی بزربوون و تێداچوونی زەبیحییەوە، جەمال نەبەز دەڵێت:"زەبیحی چونکە زۆری حەز بە خۆدەرخستن دەکرد، لووتی لە هەموو شتێک دەژەند و لە هەموو ئاشێکدا بەرداش بوو، و ئەوەش بوو بە هۆی لەنێوچوونی لە سەرەتای هەشتاکاندا. لە بارەی بێ سەروشوێنی زەبیحی یەوە چەند چیرۆکێک دەگێڕنەوە، بەلام ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە زەبیحی پاش رووخانی رژێمی شایەتی لە ئێراندا هەل هەڵکەوت بۆی، خۆی بخاتە کایەی ناکۆکی ی نێوان رژێمی بەعسی ی عێراق و رژێمی ئیسلامی ی ئێرانەوە و بەنێوی ئەوەوە کە گوایە دەتوانێ کوردی ئێران لە رژێمی ئیسلامی هان بدات کەوتە جرتوفرت، و چەک و پارەیەکی زۆری لە بەعسی یەکان وەرگرت. یەکێک لەوانەی کە ئاگای لە هەڵسوکەوتی ئەم دوایی یەی زەبیحی بوو، پێمی ڕاگەیاند کە زەبیحی هێندێکی لەو چەکانەی لە بەعسی یەکانی وەرگرتبوو دابووی بە جەلال تاڵەبانی کە ئەودەمە هاوکاری سووریا بوو و هەوڵی خۆنێزیکخستنەوەشی دەدا لە رژێمی ئیسلامی ی ئێران. ئەو سەرچاوەیە گوتی، کە بەعسی یەکان بەمەیان زانی، بە خشکەیی شوێنەونیان کرد"[20]. زەبیحی، لەگەڵ زۆرینەی دەسگا سیخوڕییەکانی عیراقدا، کە سەر بە ڕێژیمگەلێکی جیاواز بوونە، پێوەندی هەبووە. لەمەڕ ئەو پێوەندانەوە، جەمال نەبەز دەڵێت:"لە ١٩٥٩ و ١٩٦٠دا خۆی نێزیک کردەوە لە داوودەزگەی قاسم و ئەمنی عێراق و کەوتە راپۆرتدان لە دژی ئەو کوردانەی کە وەک ئەو "محافەزەی جمهوریەت"یان بە "سەرکردەیەتی ی کاکە کەریم" نەدەکرد<واتە: کوردە نەتەوەییەکان-شاکەلی>، لە نێو ئەوانەدا نووسەری ئەم ووتارە<واتە: جەمال نەبەز خۆی-شاکەلی>. زەبیحی لە شەستەکاندا خۆی خستە نێو دەستەی جەلال تالەبانی یەوە و لەوەشەوە خۆی لە دەزگەی رژێمی عارف وبەعس نێزیک کردەوە، کە ئەودەمە بە یارمەتی ی جەلال شەڕی بارزانی یان دەکرد و ئەوجا کەوتە ووتارنووسین دژی بارزانی و هەژاری کۆنە هاوڕێ ی. لە پاش بەیانی ئازار خۆی خستە نێو دەزگەی "کۆڕی زانیاری ی کورد"ەوە. . . ئەمجارە خۆی کردە زمانەوان"[21]. زەبیحی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی دەستەی دوکتۆر مەحموودی پەناهیان "محمود پناهیان"، کە ژەنەراڵێک بوو و لە ئازەربایجانی سۆڤیێتەوە هاتبووە عیراق و خۆی بە نوێنەری هەموو ئێرانییەک دەزانی و بە ناوی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانەوە قسەی دەکرد و موورادی ڕەزماوەر "مراد رزم اور"، کە ئەویش خۆی کردبووە دەمڕاست و دەیویست لە ڕێگەی لێقەوماوانی کوردستانی ئێرانەوە دەسگا و دەبدەبەیەک بۆخۆی ساز بکات و ئەوانە[22]، کە زۆربەیان پیاو و بەکرێگیراوی ڕێژیمی ئێران بوون، هاوکاری دەکرد و لەگەڵ موخابەرات و ئەمنی عیراقیشدا هێندە تێکەڵ بوو تا ئەو ڕادەیەی، وەک مەلا ماتۆر دەڵێ:"دەیانبردە جێگای زۆر سری، لە کوللیەی ئەمنی قەومی مەحازەرەی دەدا، شتی دەنووسی"[23]. حەمەدەمین سیراجی دەڵێ:"زەبیحی لەگەڵ شێخ جەلالی حوسەینی (برای شێخ عیزەدین) و کوڕی شێخ عوسمانی بیارە هاتووچۆی منظومەی بعثي سلێمانی دەکرد"[24]. وەک مرۆڤێک زەبیحی "کابرایەکی زۆرزان و فێڵباز بوو، بەلام هەتا بڵێیت لەخۆبایی و خۆبەزلگرتوو بوو، ئەمەش هۆیەک بوو لەو هۆیانەی کە گیروگرفتیان دروستدەکرد بۆی. بێجگەلەوەش سوروشتێکی بۆقلەموونی یانەی هەبوو، لە گچکەترین شت کە بە دڵی نەبووبایە توورەدەبوو و دەستی بە جنێودان دەکرد. بۆ وێنە هەرکەسێک تەماتەی بەکاڵی بخواردایە دەستی دەکرد بە جنێوپێدانی. لە باری خۆکەسی (شخصي) شەوە، زۆر سپڵە و پێنەزان بوو. لە پەنجاکاندا، چ لە بەغدا و چ لە دیمەشق، بەنێوی ئەوەوە کە پێم وابوو مرۆڤێکی دەربەدەرە، خزمەتم کردبوو، ئەویش ئەو دەمە وا خۆی پێشان دەدا کە نەک هەر دۆستمە بەڵکوو براشمە،

---

[19] کەریمی.، ژیان.، ل١٦٩-١٧٩.

[20] نەبەز.، گۆڤاری.، ل٦٩.

[21] نەبەز.، گۆڤاری.، ل٦٩.

[22] حیسامی، کەریم، لە بیرەوەریەکانم ١٩٧٠-١٩٧٥، بەرگی چوارەم، ستۆکهۆلم ١٩٩٠، چاپخانەی شیلان، ل١٩. ئەو "موراد ڕەزم ئاوەر"ە هەر "دوکتۆر موراد عەزیز"ەکەی نێو پارتیی دیموکراتیی کوردستانە.

[23] سەرچاوەی پێشوو، ل١٧٨.

[24] سەرچاوەی پێشوو، ل٢١٢-٢١٣.

www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

کەچی لە دەورانی قاسمی دیکتاتۆردا نەپرنگایەوە لە جاسووسی کردن بەسەرمەوە بۆ دەزگەی قاسم و رژێمە دیکتاتۆری یەکەی"[٢٥]. پەژمان بێجگە لەو دوو کەسە، زەبیحی و فەیلی، جارجاریش حیلمی عەلی شەریفی دیوە. وا دیارە پەژمان ویستبێتی هەموو سەرانی پارتیی بئەزموونێ و وردەوردە بەرەو لای خۆی (ساواک) ڕایانکێشێ و ئەگەر بەتەواوەتییش بە ساواکەوە گرێ نەدرێن، ئەوا بیانخاتە گەڕ و خزمەتی کاری ساواکەوە. هەر بۆیەش هەر جارەی یەکێک لەوان دەبینێت و لەگەڵیدا وەک خۆی دەڵێ:"مذاکرات" گفتوگۆ دەکات. لە ماڵی یەکێک لە سەرۆک هۆزەکانی کوردی نیشتەجێی بەغدا، پەژمان لەگەڵ عومەر دەبابەدا، دادەنیشێ و بە درێژی لەبارەی کورد و کوردستانەوە قسان دەکەن[٢٦]. دوای دەرچوونی عیراق لە پەیمانی بەغدا "پێوەندی نێوان عیراق و ئێران تێکچوو و شای ئێران دوژمنایەتی عیراقی دەکرد، و بە کۆمەک و دنەدانی بریتانیا و دەوڵەتە کۆلۆنیالیستەکانی دیکە، هەموو جۆرە پیلانێکی دژ بە شۆڕشی تەمووز ساز دەکرد. عیراقیش بەرانبەر بەوە کۆمەکی بە لایەنە پێشکەوتنخوازەکانی ئێرانی دەکرد و ڕادیۆیەک بە زمانی فارسی کرابووەوە و پرۆگرامەکانی دژی شا ئاراستە دەکرد. عیراق ئەو دەمە بووبووە قەڵای تێکۆشانی توودەیی و لایەنە ئێرانییەکانی دیکە، هەمووشیان دۆستی نێزیکی مەلا مستەفا بوون و زۆرجاران سەردانیان دەکرد. سەرکردەیەتی پارتیی دیموکراتی کوردستانی ئێرانیش هاتبوون بۆ عیراق و دەستیان بە جووڵانەوە و خەبات کردبوو و مەلا مستەفاش لە کارەکانیاندا کۆمەکی دەکردن"[٢٧]. تەواوی ئەوانە و دەرچوونی عیراق لە پەیمانی بەغدا و یاسای دابەشکردنی زەوی و قانوونی ژمارە ٨٠ی نەفت —کە پشکنین و گەڕانی بەدووی نەفتدا لە تەواوی ئەو زەوییانەی، کە پێشتر نەپشکێندرابوون لە عیراقدا، لە کۆمپانییە نەفتییەکان قەدەغە کرد- و هەموو گۆڕانە گەلی و باشەکان، بوونە هۆی ئەوەی، کە ڕۆژاوا و کۆمپانییە نەفتییەکان و ئێران بە جیددی بیر لە ڕووخاندنی ڕێژیمی قاسم بکەنەوە. بۆ ئەو مەبەستە ساواک نەخشەیەک بە نێوی نەخشەی کەسک "طرح سبز"[٢٨] دادەنێت. مەبەست لەو نەخشەیە، ڕووخاندنی ڕێژیمی قاسم و گێڕانەوە یا هێنانە سەر کاری، ڕێژیمێکی سەر بە ڕۆژاوایە بۆ عیراق و لەو ڕێگەیەشەوە مسۆگەرکردنی بەرژەوەند و قازانج و ئاسایشی دەوڵەتی ئێران بووە. بۆ ئەنجامدانی ئەو نەخشەی کەسکە، یاخیبوونی **١٩٦١**یان بەرپا کرد و ساواک چالاکانە دەستی بەکار کرد. پەژمان بە بینینی سەرانی پارتیی و هاندانیان دژی حوکوومەتی قاسم و داواکردنی لەوان و لە سەرۆکهۆزە کوردەکانی نیشتەجێی بەغدا، بۆ بەجێهێشتنی بەغدا و چوونە چیا و دەستدانە چەک، ڕۆڵێکی مەزنی لەو بوارەدا بینیوە. سەرەتای یاخیبوونەکەش بە شێوەی جووڵانەوەیەکی چەکدارانە دەستی پێکرد. جووڵانەوەکە لە لایەن "تاقمێکی دەرەبەگی وەک شێخ حەسەنی بۆسکین، عەباسی مامەنداغا، عەلیاغای مەنگوڕ، ئیسماعیلی سوارئاغا و ئەنوەر بەگی بیتواتە، سەرکردەیەتییان دەکرد. ئەم تاقمە چەند یەکەیەکی چەکداریان دروست کرد و کەوتنە هاندانی خەڵک بۆ چەک هەڵگرتن و چوونە سەر چیای هەیبەت سوڵتان و خۆیشیان لە تەقتەق و ناوچەکانی دیکەی کەرکووک بڵاوکردەوە. حەمەڕەشیدخانی بانەش هێزێکی چەکداری سازکرد و لە دەربەندیخان شوێنی خۆیان گرت. چەکدارەکانی برایم چەرمەگا و کوێخاسمایلی تەلانیش لە ناوچەی دەربەندی بازیان بڵاوبوونەوە"[٢٩]. جەختکردنی سەرانی پارتیی لە سەر قۆستنەوەی ئاژاوەیەک، کە هەندێ ئاغا و دەرەبەگ، بە هاندانی ساواک دژ بە ڕێژیمی قاسم بەرپایان کردبوو، نیشانەیەکی تەواوی وابەستەیی سەرانی پارتییە بە ساواکەوە و کە بە هەموو شێوەیەک ویستوویانە یاخیبوونێک سازکەن بۆ گەیشتن بە ئامانجە تایبەتییەکانی خۆیان. نووری شاوەیس دەڵێ: "جەلال تاڵەبانیمان نارد بۆ کوردستان بۆ ئەوەی ڕێگە بگرێ لە سازبوونی بشێوی لە بارودۆخی کوردستاندا و بۆ ئارامکردنەوەی جەماوەری تووڕە و هەڵنەگرتنی چەک دژی حوکوومەت. بە نامەیەکی کتوپڕ بۆی ڕوون کردینەوە، کە پابەندی بڕیارەکانی کۆمیتەی نێوەندیی دەبێت، بەڵام پێی وایە کە هەلومەرجی شۆڕش ڕەسیوە و جەماوەریش ئامادەی چەکهەڵگرتنن. ئێمە بێجگە لەو دەستەیەی، کە سدیق میرانیان کوشت و لە ڕووی سەربازییەوە مەلا ماتۆڕ سەرکردەیەتی دەکردن، پێشمەرگەی چەکداری ڕێکخراومان نەبوو. بەهۆی عومەر دەبابەوە نامەیەکمان بۆ جەلال تاڵەبانی نارد و تێیدا نووسیمان کە

---

25 نەبەز.، گۆڤاری..، ل**٦٩**.

26 پژمان.، اسرار..،ص١٠٤.

27 شاویس..، من..،ص٧٠-٧١.

28 پژمان.، اسرار.، ص ١٢٦.

29 شاویس..، من..، ص ٨١.

www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

ئەو لە پێرەو و پرۆگرامی پارتیی لایداوە و سەرەڕای ئەوەش بارزانی بەوەی کە ئەو <واتە: تاڵەبانی-شاکەلی> داوای دەکات، قایل نییە. لێ عومەر <واتە: دەبابە-شاکەلی> کاتێک گەیشتێ، کە ئیدی کات بەسەر چووبوو و هێرش پێش گەیشتنی ئەو دەستی پێ کردبوو"[٣٠]. هەژاری موکریانی لەبارەی دەستپێکردنی یاخیبوونی ١٩٦١ەوە دەڵێ:"حیزبی شیوعی دنەی فەلاحانی سولەیمانی دا کە دژی ماڵیاتی زەوی خۆپێشاندانێک ڕێک خەن. زانیمانەوە کە حیزبی پارتی لە سولەیمانی سەرۆکایەتی خۆپێشاندەرانی کردوە و هاتوون ڕێگەی دەربەندی خانیان گرتوە و بۆتە تەقە و پیاو کوژراوە و حیزب و خۆپێشاندەر شکاون، قەدەرێک پاش ئەو شکانە، نوری شاوەیس هاتە بەغدا کە لە لایەن حیزبەوە وتوویژ دەگەڵ قاسم بکا. دەگەڵ عەبدوللا کانی مارانی چوینە لای. چۆنمان لێ بیست پوختەکەی دەگێڕمەوە:<بە هەزاران وەرزێر و خاوەن مولک بە چەکەوە کۆ بۆتەوە دژی باجی زەوی شیعاریان دەدا. حیزب هەرچەندە بڕیاری دابو خۆی توشی شەڕ نەکا، مەلا مستەفاش هەرگیز بە شەڕ دەست پێکردن ڕازی نەبوە، بەلام دیتمان ئەگەر ئێمە سەرکردایەتی ئەو گەلە کۆمەکیە نەکەین، حیزبی شیوعی دەیباتەوە و ئێمە بە یەکجاری شکست دەخۆین. ناچار خۆمان لێ کرد بە ساحیب. کەچی هەر دەگەڵ تەقە قەوما و پیاو کوژرا، هەرچی ئاغا و رەعیەتن، هەر کەسە بونە دزی گای خۆیان و غەیب بون. حەفتا کەس ئەندامی پارتی نەبێ کە لە مەیدان چەقین و لە تاریکایی شەودا سەنگەریان چۆڵ کرد. شەڕێکی خۆترێن بو، بە زۆر بە ملمان دا هات. > بیستمەوە کە شەوی شکانەکە جەلال تاڵەبانی و نوری ئەحمەد تەها، بە سواری جیپ بە دەشتی سولەیمانی دا گەڕابون، جوێنیان بە مەلا مستەفا دابوو: خۆی لە بارزان مانگی پێنج سەد دینار وەردەگرێ و ئێمەی فرۆشت، ئەدی بۆچی نایە شەڕ بکات؟!"[٣١]. بەمەدا دەردەکەوێ، کە بارزانی بێجگە لەوەی لەگەڵ ئەوەدا نەبووە، کە شەڕی چەکدار دژی ڕێژیمی قاسم بەرپا بکرێت[٣٢]، بەوەشی نەزانیوە، کە سەرانی پارتیی لە بنەوە و لە ڕێگەی ساواکەوە بە تەمای سازکردنی یاخیبوونن. بێجگە لەوەش لە نێو سەرانی پارتییشدا هەمووان بەو کارەیان نەزانیوە. ئەوەتا نووری شاوەیس وای دەداتە قەڵەم، کە بە ملیاندا هاتووە و تووش بوون. وەلێ جەلال تاڵەبانی، کە لە ئاگاداران و بەشێک لە نەخشەکە بووە، زانیویەتی، هەر بۆیەش جەختی لە سەر لەباربوونی باری جەماوەری کورد کردووە و سازکردنی یاخیبوونی بە هەل زانیوە. ساواک زۆر بە ئاشکرا ویستوویەتی بۆ بەجێهێنانی نەخشەکانی خۆی، هەموو کارێک بکات. بۆ ئەنجامدانی ئەو کارەش لە کورد باشتریان دەست نەکەوتووە، کە بیکەن بە گژ قاسمدا. لە نێو کوردیشدا سەرانی پارتیی، کە هەر پێشتر خۆیان خستبووە بازنەی ئێران و ساواکەوە، باشترین کەسانێک بوونە، بۆ وەئەنجام گەیاندنی ئەو نەخشەیە. سەرانی پارتیی هەر پێش ئەو مێژووەی، کە خۆیان بە سەرەتای یاخیبوونی ١٩٦١ی دادەنێن، دەست بە ئاژاوەنانەوە دەکەن. هەر لە سەرەتای مانگی شوبات یا مارسی ١٩٦١دا، لە شاری سلێمانی، بە دەستی چەکداری پارتیی، پۆلیسێک دەکوژرێت و پۆلیسخانەیەکیش لە دەوروبەری سلێمانی پەلامار دەدرێت و دەگیردرێ و چەکی پۆلیسەکانی دەبرێن. دیارە لە ماوەتیش هەر ئەو دەمە بنکەیەکی چەکداری و حیزبی بۆ سەرپەرشتیکردنی شەڕی چەکدار، دادەنرێ[٣٣].

ساواک بۆ پتر دڵنیایی لە سەرکەوتنی نەخشەکانی خۆیان، داوا لە پارتیی دەکەن، کە جەلال تاڵەبانی و عومەر دەبابە بنێرنە ئێران، بۆ لە نێزیکەوە ناسیاوی و گفتوگۆکردن. پارتیی پاش ماوەیەک بڕیاری ناردنی عومەر دەبابە و عەلی عەسکەری دەدات و ئیدی لە ڕێگەی ڕێکخراوی پارتییەوە لە کوردستان و سەرۆکهۆزی پشدەر و لە ڕێگەی سەردەشتەوە، دەبابە و عەسکەری، دەچنە تاران و لەوێ میوانی ماڵی پەژمان دەبن و ساواکیی دیکەش دەبینن و گفتوگۆی زێتر لەمەڕ خۆشکردنی ئاگری شەڕ دژ بە حوکوومەتی قاسم دەکەن[٣٤]. لە بارەی ئەو سەفەرەی عومەر دەبابە و عەلی عەسکەرییەوە بۆ ئێران،

---

[٣٠] شاویس..، من..، ص٨٢. سدیق میران عوسمان، یەکێک بوو لە دەرەبەگە گەورەکان و کەسایەتییە دیارەکان، کە هەرچەندە لە سەردەمی پاشایەتیدا پێوەندی بەهێزی لەگەڵ ڕێژیمدا هەبوو، سەر بە عەبدولکەریم قاسم بوو و پێوەندێکی باشی لەگەڵدا هەبوو. حوکوومەتی قاسم، ئیبراهیم ئەحمەدی بە ڕێکخستنی کوشتنی میران تاوانبار کرد، بەلام ئیبراهیم ئەحمەد، دانی پێدا نەنا. بەگوێرەی ئەو گوتەیەی نووری شاوەیس دیارە ئیبراهیم ئەحمەد و سەرانی پارتیی پێوەندیان بەو کوشتنەوە هەبووە.

[31] هەژار..، چێشتی..، ل ٣٥٠-٣٥٦.

[٣٢] لەو بڕوایەدام، کە بارزانی دەستدانەچەک و دەستپێکردنی شەڕی چەکداری دژ بە ڕێژیمی قاسم، بە کارێکی کرچوکاڵ و زارۆکانە زانیوە و پێی وابوو، کە شەڕکردن زیان بە کورد و مەسەلەکەی دەگەیەنێت. دەڵێن ئازاترین و بوێرترین کەس، دوای هەموو شتێک، دەست دەداتە چەک. چینییەکانیش دەڵێن: ئەوەی یەکەمجار دەستی بە مشتوەشاندن کرد، شەڕەکەی دۆڕاندووە.

[33] پژمان..، اسرار..، ص١٠٩-١١٠.

[34] سەرچاوەی پێشوو، ص١٠٦-١٠٨.

www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

نەوشیروان مستەفا دەڵێ:"ساڵی ١٩٦٢ عومەر مستەفا و عەلی عەسکەری نامەی مەلا مستەفایان برد بۆ ئێران"[٣٥]. پێم وایە نەوشیروان مستەفا بە هەڵەدا چوویێت، چونکە پەژمان، کە بۆ خۆی ئەندازیار و نەخشەدانەری ئەو پێوەندانە بووە و هەر بۆ خۆیشی خانەخوێی ئەو دوو جوامێرانە بووە، چونکە لە تاران میوانی وی بوونە، ئەگەر هاتبا و نامەی بارزانییان پێ بووایە، ئەوا هەر دەبوو لە ڕێگەی پەژمانەوە بە دەسەڵاتدارانی ئێرانی بگەیەندرابا و ئەڵبەت پەژمانیش لە جێگەیەکدا ئاماژەی بەوە دەکرد. نەوشیروان مستەفا هەر بۆ خۆی ئەو ڕایەی خۆی پووچەڵ دەکاتەوە و بە پێچەوانەی ئەوەشەوە دەڵێ:"ئێران جوری لە پەیوەندی لەگەل مەکتەبی سیاسی دروست کردبوو. هیشتا پەیوەندی لەگەڵ بارزانی دانەمەزراندبوو"[٣٦]. عیسا پەژمان لە بارەی یاخیبوونی ١٩٦١ و سەردانی عومەر دەبابە و عەلی عەسکەرییەوە بۆ ئێران و ڕۆڵی زەبیحی لەوەدا دەنووسێت:"لە ساڵی ١٩٦١ کە بابەتی هاوکاری ئێران و کوردەکانی باکووری عیراق هاتە گۆڕێ و هەموویان (سەرۆکەکان) چوونە باکوور. کاک عەبدولڕەحمان (واتە: زەبیحی-شاکەلی) و چەند کەسی دیکە لە بەغدا مانەوە و بە نهێنی دەژیان و لە لایەن حیزبەوە (پارتی دێموکراتی کوردستان) لەتەک مندا لە پێوەندی دا بوون. هەڵبەت یەدوڵا فەیلی پەیامهێنەر بوو و حەوتووی جارێک و ئەگەر پێویست بووبا دوو جار لەماڵی خۆم چاوم بە کاک عەبدولڕەحمان (واتە: زەبیحی-شاکەلی) دەکەوت و هەر جۆرە عەمالییاتێکی موشتەرەکی هەمانبا بە هاوفکری یەکتری جێ بەجێمان دەکرد. . . . یەک دوو جار بە نهێنی و بۆ ڕاپەڕاندنی کاروباری حیزبی لەتەک عومەر دەببابە و عەلی عەسکەری هات بۆ تاران و لە ماڵی من دەبوون (بۆ خۆم لە مەئمووریەتی بەغدا بووم) بەڵام بۆ ئەو کارە لە تاران دەبووم تا ئەو کاتەی دەگەڕانەوە. . . "[٣٧]. پەژمان جەخت لە سەر ئەوە دەکات، کە زەبیحی ڕێکخەری سەردانی عومەر دەبابە و عەلی عەسکەری بۆ ئێران بوو و لەو بارەیەوە دەنووسێت:"ئەو (واتە: زەبیحی-شاکەلی) تەرتیبی هاتنی عومەر دەبابە و عەلی عەسکەری بۆ ئێران ئامادە کرد، چونکوو بەرپرسی پارتی دێموکراتی کوردستانی عێراق لە بەغدا بوو. لە هەمان کاتدا ئەندامی لێژنەی ناوەندی و کۆمیتەی (مەکتەبی) سیاسیش بوو. . . "[٣٨]. پەژمان باس لەوە دەکات، کە ئەو بۆ خۆی و زەبیحی"ساواکییانە" چەندیان "خزمەت" بە کورد و کوردستان کردووە! و تەنێ ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی –کە بەشێک بوونە لە نەخشە کەسکەکە- ئاگادارن لەو خزمەتانە. پەژمان لەو بارەوە دەڵێت:"یادزیندوو زەبیحی و من ئەوەی کە توانیمان بۆ کورد و کوردستانمان کرد. تەنێ کاک برایم و جەلال تاڵەبانی ئاگایان لێیە"[٣٩].

بێگومان بوونی دوو نێوەندی دەسەلات لە ناو یەک جووڵانەوەدا، کارێکی زۆر خراپ دەکاتە سەر ڕەوتی ئەو جووڵانەوەیە، ئەوەیش کە پتر ناجۆریی نێوانی بارزانی و تاقمی ئیبراهیم ئەحمەدی قووڵتر دەکرد و لەیەکدی دوور دەخستنەوە هەر ئەوە بوو. دیارە سەرباری گەلێک خاڵی دیکە، کە هۆی جیاوازیی ئەوان بوو. ئەحمەد بانیخێلانی دەڵێ:"خاڵێکی تریش هەبوو کە ئاگری ئەم ناکۆکییەی خۆشتر دەکرد، ئەویش پەیوەندی (م. س) بوو بە ئێرانەوە بەبێ ئاگاداری بارزانی و لە پشتی ئەوەوە ڕێکخرابوو"[٤٠]. بۆ پتەوکردنی پێوەند و گرێدانی زێتر و زۆرتر ئاگاداربوون لە کار و ڕاپەڕاندنی فەرمان، ساواک بڕیار دەدات لە ماوەت، کە بارەگای مەکتەبی سیاسیی پارتیی لێبوو، دەسگایەکی بێتەل دابنێ بۆ ئەوەی ڕاستەوخۆ بتوانێ پێوەند لە نێوان مەکتەبی سیاسی و ساواکدا ئەنجام بدرێ. بۆ ئەو مەبەستە سەرهەنگێکی کورد بە نێوی"ئیرەج مەنسوورپوور- ایرج منصور یا منصورپوور" دادەنێن و بە خۆ و بە دەسگایەکی بێتەلەوە دەینێرنە ماوەت و لەوێش وەک نوێنەرێکی تەواو و دەمڕاستی ساواک پێوەندی ڕاستەوخۆی لەگەڵ ئیبراهیم ئەحمەددا دەبێت"[٤١]. لەبارەی پێوەندی پارتیی و ئێرانەوە، جەلال تاڵەبانی دەڵێ:"ساڵی ١٩٦١ عەباسی مامەند ئاغا سەرۆکی ئاکۆی پشدەر کە لەگەڵ شۆڕشدا بوو، عەبدوڕڕەحمان ڕووتەی برادەری خۆی نارد بۆ لای جەنەراڵ ورهرام ی سەرۆکی هێزەکانی ئێران لە ورمێ. عەبدوڕڕەحمان ڕووتە کادرێکی پارتیی بوو، خەڵکی کۆیە بوو و خاڵی عەلی عەبدوڵڵای ئەندامی مەکتەبی سیاسی ئەودەم بوو. ئەم پێوەندانە

---

[35] ئەمین،. پەنجەکان،. ل٦٦.

[36] ئەمین، نەوشیروان مستەفا، لە کەناری دانوبەوە بۆ خڕی ناوزەنگ، بەرلین ١٩٩٧، ل٢٩٨.

[37] کەریمی،. ژیان،. نامەی پەژمان لە ١٢-١١-١٩٩٥دا، ل٦٤٥-٦٤٦.

[38] سەرچاوەی پێشوو، نامەی پەژمان لە ٧-١-١٩٩٦دا، ل٦٤٧-٦٤٨.

[39] سەرچاوەی پێشوو.

[40] بانیخێلانی، بیرەوەرییەکانم، ل٢١٦.

[41] پژمان،. اسرار،. ص١١١-١١٢.

www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

که ئێمه پێمان نەدەزانین تا کۆتایی ساڵی ١٩٦٢ بەردەوام بوو"[42]. وەلێ نەوشیروان مستەفا لەبارەی هەمان مەسەلەوە دەڵێ:"ئێران به نهێنی پیوەندی لەگەل م س دامەزراند و ئەفسەرێکیان بۆ پێوەندی نارده لایان. ئەمانیش ئەورەحمان روتەیان کرد به بەرپرسی پیوەندییەکانیان. پیوەندییەکانیان زۆر به نهینی و لەگەل ساواک بو"[43]. کەواته ئەو رایەی جەلال تاڵەبانی راست نییه، چونکه ئەورەحمان رووته، مەکتەبی سیاسی دایناوه و ئەو ئەفسەره ئێرانییەش هەمان ئیرەج مەنسوور (مەنسوورپوور) ە، که پەژمانیش باسی دەکات. بێجگه لەو مەنسوورپوور و عیسا پەژمانە، که جووته جاسووسێکی ناسراو بوون، "سەرهەنگ مودەرِیسی"، که لای پارتیی ناوی خۆی نابوو عەلی و، "عەبباس ئارام"یش هاتوچۆی عیساوی و مالوومە – بارەگاکانی سەرانی پارتیی- یان دەکرد. ئیبراهیم ئەحمەد بۆ خۆی بەم جۆره باسی پێوەندی پارتیی دەگەڵ ئێراندا دەکات:"کاتێ پەلیتبیرۆی پارتی ویستی پەیوەندی لەگەڵ ئێراندا ببەستێ، خوالێخۆشبووان عەلی عەسکەری و عومەر دەبابەیان نارد، هەر له بانەوه پەیوەندییان لەگەڵ تاراندا کردبوو، ساواکی ئەوێ پێیان ووتبوون، چاوەڕێ بکەن وەلامتان لێ دەگێرینەوه. لەپاش هەفتەیەک وەلامیان دابوونەوه، که بمێننەوه راسپاردەمان هەیه، راسپاردەکەیان چی بوو؟ شا دەفەرمووێ، مەلا مستەفا هیچی بەدەست نییه، هەموو شتێ بەدەست پارتییه"[44] و که باس دێته سەر خۆی، ئیبراهیم ئەحمەد دەڵێ:"یەکەم جار که من چووم بۆ ئێران، له مانگی سەپتەمبەری ١٩٦٢دا بوو"[45]. ئەگەر پێوەندکردن به دەسگا جاسووسییەکانی ولاتانی دیکەوه، وەک ساواک، کارێکی جاسووسییانه بێت، که هەر واشه، ئەوا "مەڵبەندی جاسووسی له قوتابخانەی برایم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانییەوه دەست پێ دەکا، ئەوان رێگەی جاسووسییان بۆ کورد خۆش کردووه. تاڵەبانی له ساڵی ١٩٦٢دا، ئەو کاتەی بارزانی له ناوچەی سنوورەکانی تورکیا له ئامێدی و زاخۆ شەڕی پارتیزانی دەکرد، نوێنەری ئێرانی هێنا له ((عیساوه)) داینا و نوێنەری خۆی نارد بۆ ئێران، هەر له هەمان ساڵ چەکی له ئێران وەرگرت"[46]. ساواک وەک پیشەی خۆی له دوژمنایەتیکردنی بارزانیدا هەموو دەم رۆڵی خۆی دەبینی. هەر بۆیەش هەمیشه له بیری دارِشتنی نەخشه و پیلاندا بوو بۆ وەتاقخستنەوەی بارزانی و دەسەلاتدانه دەست تاقمی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانی. ئەو تاقمەش تەواوی پێوەند و هاریکارییان لەگەڵ ساواکدا بێجگه له چەند هۆیەکی دیکه، به پلەی یەکەم بۆ وەلانانی بارزانی بووه، دیاره کۆسپ و تەگەرەیەکی مەزن، که رێگری جێبەجێکردنی نەخشەکانی ساواک بووه، بارزانی بووه، دەنا "زۆر چەپ و شۆڕشگێرەکانی" سەرانی پارتیی، دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد، هەموو "دەخۆنه" و وەک پەژمان گوتەنی "گیروگرفت و موشکیلەی ئەساسی ئێمه (ساواک-شاکەلی) مەلا مستەفا بوو که تا رۆژی مردن دەستی له دوژمنایەتی و لاساری و کارشکێنی هەڵنەگرت. . . "[47]. ئیبراهیم ئەحمەد چەند مانگیی کۆتایی ١٩٦٣ و سەرەتای ١٩٦٤ی له ئەوروپا بردە سەر و به رێگەی ئێران و کارئاسانی ساواک خۆی گەیاندە ئەوروپا، دەنا هیچ رێگەیەکی دیکەی بۆ دەرچوون له کوردستان نەبوو[48]. هەژاری موکریانی دەڵێت:"حیزبی پارتی بێ پرسی مەلا مستەفا لەگەڵ ئێرانیەکان پەیوەندی گرتوه. عیسا پەژمانی ساواکی هاتوته لایان، بریاری داوه ئێران به دزیەوه یاریدەیان بدا، بەو شەرته بارزانی که دوژمنی سەرسەختی شا و کمونیستی مۆسکۆیه لەناوخۆیان دەراوێن"[49]. سازکردنی دووبەرەکی ساڵی ١٩٦٤یش بەو هیوایه بوو، وەلێ به زیانی ئەو تاقمه و ساواک خۆیان شکایەوه. بەهاری ١٩٦٤ کۆنفرانسی ماوەتیان گرت و "کۆنفرانسەکەیان بۆ ئەوەبوو بارزانی له هەموو دەسەلاتێک رووت بکەنەوه. ئەمەیش شتێکی لەناکاو و دیراسەنەکراو نەبوو، تاڵەبانی و برایم ئەحمەد پێوەندییان به شای ئێران و ساواکەوه کردبوو. . . نوێنەری شایان هێنایه عیساوه که ناوی پوژمان<مەبەستی پەژمانه-شاکەلی>بوو. . . ئەو کات شا و ساواک، مەلا مستەفایان به کۆمۆنیست له قەڵەم دەدا، هەوڵیان دەدا مەرکەزێک لەناو پارتیدا دروست بکەن له دژی مەلا مستەفا، کەسیان له جەلال تاڵەبانی و برایم ئەحمەد باشتر نەدۆزییەوه لەبەر ئەوەوه به پاره و به چەک هانیان دان. ساواک لەسەریانی سەپاند دەسەلات بەدەست مەلا مستەفاوه نەهێڵنەوه. چەند رۆژێک پێش بەستنی کۆنفرانسی

---

42 ادامسن..، الحرب..، ص٤٨(المقدمة بقلم جرجيس فتح الله المحامي).

43 ئەمین..، پەنجەکان..، ل٦٦.

44 عەزیز..، پێنج..، ل٤٨.

45 سەرچاوەی پێشوو.

46 هەریری..، بۆ ئەوەی..، ل٤١-٤٢.

47 کەریمی..، ژیان..، نامەی پەژمان له ٧-١-١٩٩٦دا، ل٦٤٧-٦٤٨.

48 عەلی..، سۆڤیەت..، ل٩٦.

49 هەژار..، چێشتی..، ل٣٧٠.

www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

ماوەت برایم ئەحمەد چووە قامیش و لەوێ پۆژمانی دیت و ڕێککەوتن لەسەر بڕیارەکانی کۆنفرانس کە چۆن بڕیار دەدەن بۆ رووتکردنەوەی مەلا مستەفا لە دەسەلات"[٥٠]. "عیسا پەژمان، نەک هەر بینراوە یا قسەی لەگەڵ کراوە، بەڵکە بۆ خۆی لەو کۆنفرانسەدا بەشدار بووە[٥١]. بە درێژایی سالانی شێستەکان پێوەندی ساواک لەگەڵ دەستەی ئیبراهیم ئەحمەددا چ گیروگرفتێکی تێ نەکەوت، بەڵکە پتر و پتر بەرەو پێشەوە دەچوو. تەنانەت کاتێک، کە ئەو دەستەیە هیچ جۆرە دەسەلاتێکیشیان بە سەر خاکی کوردستاندا نەمابوو، پێوەندەکان هەر لە بەردەوامبووندا بوون. سالی ١٩٦٤، کە تاقمی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تالەبانی، کوردستانیان جێ هێشت و هەلاتن و خۆیان گەیاندە ئێران، ساواک سەرەتا لە سەربازخانەکانی کوردستانی ئێراندا ڕایگرتن و دووجارانیش هێرشی پێکردنە سەر بنکەکانی پێشمەرگەی کوردستان[٥٢]. دواتر ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تالەبانی و چەند بەرپرسێکی دیکەیان بردە تاران و لەوێ لە خانووی ساواکدا دانران و ئەوانی تریشیان گواستنەوە بۆ سەربازخانەکانی هەمەدان[٥٣]. ئەوان کە ماوەی سالێک زێتر لە ئێران مانەوە، لەگەڵ دەسگای جاسووسیی ئێران (ساواک) دا هاریکاریان دەکرد[٥٤]. عیسا پەژمان کە لەو کاتەدا کارمەندێکی فرەگەورەی ساواک بوو"لەلایەن ئەو دەزگایەوە تەرخان کرا بۆ پێشوازیی ئەوان و هەر پێویستییەکیان هەبوایە، وەک ئوتومبیل و شۆفێر و جێبەجێکردنی ئوتێل و خانوو لە تاراندا بۆ سەرانی ئەو تاقمە ئەنجامی دەدا"[٥٥]. ساواک هێندەیان دەست بە سەر تاقمی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تالەبانیدا دەڕۆیشت، تەنانەت لەو کاتی لێکەوتنەشیاندا، دەیانەویست بەتەواوی دایاندۆشن و ئەوپەڕی سوود لە خزمەتی ئەوان وەرگرن و تا لەنێوبردنی یەکجاریی بارزانی و شۆڕشەکەی بەکاریان ببەن. تاقمی ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تالەبانی هێندە پێوەندیان بە ئێران و ساواکەوە بەهێز بوو، کە کاتێکیش هەلاتن بۆ ئێران و بارزانی هەڕەشەی لە ئێران کرد و داوای بەدەستەوەدان و گێڕانەوەیانی بۆ کوردستان کرد، ئێرانییەکان"پێشیان کەوتن و مافی پەنابەریی سیاسییان پێ دان و بەو جۆرە خۆیان لەو داواکاریانە گێل کرد"[٥٦]. ساواک هەر بەووشەوە نەوەستا بەڵکە"توانستی خۆپڕچەککردن و خۆڕێکخستنەوەی بۆ لایەنگرانی ئیبراهیم ئەحمەد ڕەخساند و، لە ئابی ١٩٦٤دا وای لێ کردن، کە بتوانن سەرلەنوێ بگەڕێنەوە بۆ کوردستان"[٥٧]. یەکەم خشتی بناخەی شەڕی براکوژی بە پیلانی ساواک دانرا، چونکە بە کۆمەکی ساواک چەکدارەکانی دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تالەبانی، لە ئێرانەوە هێرشیان بۆ سەر بنکەکانی پێشمەرگە دەهێنا. بارزانیی گەشتێکی بە ناوچەکانی کۆنی ژێردەسەلاتی ئیبراهیم ئەحمەد و تاقمەکەیدا کرد. لە گوندی "بناوەسووتە"ی پێنجوین، لە مالی "قانیع"ی شاعیر، بارزانیی ناردی بە شوێن موختاری گوندی"باپاوە"ی بەری ئێراندا و داوای لێ کرد، بە لێپرسراوانی ئێران ڕابگەیەنێت، ئەگەر جارێکی دیکە چەکدارەکانی دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد، یەک فیشەک بەم دیودا بتەقێنن، هێزەکانی خۆی ڕادەسپێرێت، ئەگەر پێویستی کرد تا تاران ڕاویان نێن. ئیدی دوای ئەو هەڕەشەیە حوکوومەتی ئێران، چەکدارانی جەلالیی کێشایەوە و سەرکردەکانیانی بردە تاران و ئەوانی دیکەشیان لە بەنگەڵەکانی"کارگەی شقارتەی هەمەدان" دانران[٥٨]. کۆمۆنیستەکانی سۆڤیێت، کە سالانی ١٩٦٣ و دواتر دۆستی کورد بوون، ئاگاداری کەین و بەین و پێوەندی دەستەی ئیبراهیم ئەحمەد و ئێران بوون. لە جڤینگەلێکدا لە نێوان عەرەبەکان و نوێنەرانی حیزبی کۆمۆنیستی سۆڤیێتدا، وەک ئەدیب ئەلجادر"ادیب الجادر" دەیگێڕێتەوە، کە لە قاهیرە ئەنجام دراوە، عەرەبەکان نیگەرانی خۆیان لەمەڕ هەڕەشەی ڕۆژاوا و بەتایبەت ئێران دەردەبڕن، کە چۆن هەوڵی هاندانی کوردان دەدات، تا عیراق بخاتە بەر مەترسییەوە و پێیان دەڵێن، کە بەڵگەیان لەمەڕ ئەو جۆرە پێوەندانەی کورد و ئیمپریالیزمەوە هەیە. کۆمۆنیستە سۆڤیێتییەکان پێیان دەڵێن، کە ئەوانیش دەزانن ئەو جۆرە پێوەندانە هەن، وەلێ نەک لەگەڵ مەلا مستەفای

---

[50] هەریری.، بۆ ئەوەی.، ل١٠٥.
[51] عەلی.، سۆڤیەت.، ل٩٥.
[52] عەلی.، سۆڤیەت.، ل٩٥.
[٥٣] ڕێبوار(ئاسی ڕەباتی)، هەڵوێستی یەکێتی و تالەبانی دەربارەی شۆڕشی کوردستانی باشوور، بەشی یەکەم، چاپی یەکەم، سوید١٩٨٩،ل٢١.
[٥٤] نەبەز، جەمال، کوردستان و شۆڕشەکەی، کوردۆ لە ئەڵەمانی یەوە کردوویە بە کوردی، بنکەی چاپەمەنی ئازاد، سوید١٩٨٥،ل٢٤٢.
[55] شارباژێری.، بوختانەکانی.، مامۆستای کورد، ژمارە ٩، ل ٢٢.
[56] نکدیمون.، الموساد.، ص١١٨.
[57] سەرچاوەی پێشوو.
[58] عەلی.، سۆڤیەت.، ل٩٦.

بارزانیدا[٥٩]. له کاتێکدا که ئێران پێوەندی لەگەڵ سەرانی پارتی و بارزانیشدا هەبووە، ئێران (ساواک) ئەوەندەی لە سەرانی پارتیی دڵنیا بووە، له بارزانی دڵنیا نەبووە و ئەوەندەی بڕوا و متمانەی بەوان بووە بە بارزانی نەبووە[٦٠]. ڕەنگە ئەو مەسەلەیەش پێوەندی بە ڕابوردووی بارزانییەوە بێت وەک شۆڕشگێڕێک، کە له مەهاباددا بەشداریی کردبوو و ڕۆڵێکی قارەمانەنەشی بووبوو و وەک قازی موحەممەدیش خۆی بەدەستەوە نەدابوو، بەڵکە بە پێچەوانەوە جەنگابوو و پەنای بردبووە بەر سۆڤییەت و لە ئێرانیش حوکمی خنکاندنی بە سەردا درابوو. بۆیە ئێرانییەکان لەبەر بزێوی لێی دڵنیا نەبوونە و ئەوان خەڵکی دەستەمۆ و کەوی و گوێڕایەڵیان ویستووە، کە سەرانی پارتیی نموونەکانیان بوونە. دواتریش بۆ ئەوەی هەر لە مەیداندا هەبێت و کار بکاتە سەر ڕێڕەوی سیاسەت لە کوردستان و عیراقدا، دەبوو ئێران دوای خۆجیاکردنەوە و لادانی ئیبراهیم ئەحمەد وتاقمەکەی لە پارتیی و سەرکردەیەتی بارزانی و هەڵاتنیان بۆ ئێران، وەدووی هاوپەیمانێکی دەسەڵاتدارادا لە کوردستان بگەڕێت، بۆ ئەوەی درێژە بە سیاسەتی خۆی بدات. تاکەهێزی دەسەڵاتداریش لە نێو بزاڤ چەکدارییەکەی کوردستاندا، تەنێ سەرکردەیەتی بارزانی بوو، بۆیە"ئێران لە **١٩٦٤** بە دواوە پەیوەندی ڕاستەوخۆیان لەگەڵ مەلا مستەفا وەکو دەسەڵاتی ئەمری واقیع، دامەزراند"[٦١] و ئەوەشیان بۆ ساغ بووەوە، کە تاکەکەسێک و لایەنێک، کە لە کوردستاندا شتی پێ بکرێت، بارزانییە و زۆرینەی ئەندامان و لایەنگران و سەرانی پارتیی و هێزی پێشمەرگە و خەڵکی کورد لەگەڵ ئەودان، بۆیە هەر دەبوو خۆ بەو بگەیەنن و پێوەندی پێوە بکەن. پاش قۆناغی هەمەدان و گەڕانەوەی تاقمی ئیبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانی بۆ عیراق و چوونە بەغدایان لە ساڵی **١٩٦٦**دا، پەژمان کە "دەرگای ڕەفاقەت و دۆستیی لەگەڵ سەرانی ئەو تاقمەدا کردبووەوە و تاکو ئێستاکەش، دوای ئەو هەموو ساڵە. . . ئەو دۆستیی و برایەتییەی لەگەڵ سەرانی ئەو تاقمەدا هەر ماوەتەوە و بەردەوامە لەسەری"[٦٢]، هەر بەو تاقمەوە نەوەستا، بەڵکە لە ڕێگەی ئەوانیشەوە توانی لەگەڵ سەرانی ئۆپۆزیسیۆنی کوردی ئێرانیشدا پێوەند ساز کات و بچێتە ناویانەوە. پەژمان "بەبۆنەی سەرانی ئەو تاقمەوە <تاقمی ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی-شاکەلی> کە لەو کاتەدا لەناو کورددا نازناوی جاشی (٦٦) یان پێ درابوو، لەگەڵ بەناو سەرانی ئۆپۆزیسیۆنی کوردی ئێراندا، کە لە بەغا بوون، بوو بە ئاشنا و ڕەفیق. ئەو دۆستایەتی و ڕەفاقەتە گەیشتە ڕادەیەک ئەگەر جارجارێک لە باڵوێزخانەی ئێراندا بە بۆنەی سەری ساڵەوە (نەورۆز) ، یان ڕۆژی لەدایکبوونی حەمەڕەزاشاوە (٦ی بەهمەن-**٢٦**ی کانوونی دووەم) جەژنێک بەرپا بکرایە، هەموویان یان زۆربەی ئەو بە ناو ئۆپۆزیسیۆنانە لەو جەژنانەدا بەشدارییان دەکرد. خۆ ئەگەر هەر کەسیش نەهاتایە لەوان، سەرۆکی ئەوان کە هەم ڕیش سپییان بوو و هەم ڕێنوێنیان بوو، لەو جۆرە جەژنانەدا هەمیشە بەشداریی دەکرد، ئەمن بۆ خۆم لەو جۆرە جەژنانەدا کە دوو جاریان دەعوەت کرابووم زۆربەی سەرانی ئەو ئۆپۆزیسیۆنانەم بە چاوی خۆم دەدی کە چۆن لەگەڵ سەرهەنگ عیسا پەژماندا پێکی ویسکیان بە سەلامەتیی حەمەڕەزاشا دەنۆشی"[٦٣]. ساواک تا ڕادەیەکی ئەوتۆ داچۆڕابووە نێو تاقمی جەلالییەوە، کە ئێدی لە هەموو درشت و وردێکیان ئاگادار بوو و هەوڵی دەستێوەردان و کارتێکردنیشی لە نێویاندا بە هەموو شێوەیەک دەدا. ساڵانی **١٩٦٨** و **١٩٦٩**، کۆمەڵە لاوێکی مارکسیستی ئێرانی لە بەغدا لای جەلالییەکان داڵدە درابوون. بە هاندانی ئەم لاوانە و کارتێکردنی ئەوان، کۆمەڵە لاوێکی نێو پارتیی جەلالی، کەوتنە سەر بیری ئەوەی، کە ڕێکخراوێکی مارکسی دروست بکەن[٦٤]. ساواک ئەو دەرفەتەی قۆستەوە و دوکتۆر هاشمی شیرازی "یەکێک لەو کەسانەی خوسرەوی ڕوزبەی دا بە گرتن و ئیعدام کردن"[٦٥] تەرخان کرد بۆ پێوەندکردن بەو لاوە جەلالییانەوە. دوکتۆر شیرازی بە ناوی نهێنیی "دوکتۆر جەلال" ەوە هاتووچۆی بەکرەجۆ -کە بارەگای جەلال تاڵەبانی تێدا بوو-ی دەکرد و لەوێ لای خەڵک بە فیدایی ئێرانی دژی ڕێژیمی شا دەدرایە ناسین و لەگەڵ ئەو لاوە جەلالییانەدا، کە یەکەم شانەی ڕێکخراوێکی مارکسییان سازکردبوو، کە پاشان بوو بە

---

[59] سەرچاوەی پێشوو،ل٩٧-٩٨.
[60] پژمان.، اسرار.، ص١١٨.
[61] ئەمین.، پەنجەکان.، ل٨٨.
[62] شاربازێڕی.، بوختانەکانی.، ل ٢٢.
[63] سەرچاوەی پێشوو، ل ٢٣.
[64] ڕێبوار(ئاسی ڕەباتی).، هەڵوێستی.، ل ٢٨.
[65] شاربازێڕی.، بوختانەکانی.، ل ٢٣.

www.kurdistannet.org
2-1-2003 1:29

کۆمەڵەی مارکسی-لێنینی کوردستان، کۆ دەبووەوە و پێوەندیشیان تا ساڵانی دوای یازدەی ئاداری حەفتا و خۆهەڵوەشاندنەوەی پارتییەکەی تاڵەبانیش هەر بەردەوام بوو[٦٦].

[٦٦] رێبوار(ئاسی ڕەباتی)..، هەڵوێستی..، ل ٢٨. لە گەلێک سەرچاوەی دیکەدا، لەبری "دوکتۆر هاشمی شیرازی"، کە وا باوە گوایە بە نێوی "دوکتۆر جەلال"ەو، هاتوچۆی بەکرەجۆی کردبێت، نێوی "کورش لاشایی"، دێتە گۆڕێ و گوایە ئەو بووە، کە بە نێوی خوازراوی"دوکتۆر جەلال"ەوە هاتوچۆی بەکرەجۆی کردووە. فازیلی مەلا مەحموود، کە ئەودەمی لە سەرانی جەلالی بوو و لەو ئێرانییانەشەوە گەلێک نێزیک بوو، پێی وایە "دوکتۆر جەلال" ، "کورش لاشایی" ە. بنۆڕە: عەلی..، سۆڤیەت..، ل ١٥١. "کەریمی حیسامی"یش کە ئەودەم لە بەغدا بوو، "دوکتۆر جەلال" و "کورش لاشایی" بەیەک کەس دادەنا. بنۆڕە: حیسامی، لەبیرەوەریەکانم١٩٦٥-١٩٧٠،بەرگی سێ یەم، ستۆکهۆڵم١٩٨٨، ل١٨٢-١٨٣. کورش لاشایی یا دوکتۆر جەلال، یەکێک بوو لە سەرانی "ڕێکخراوی شۆڕشگێڕی حیزبی توودەی ئێران- سازمان انقلابی حزب توده ایران"، کە ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕی ستالینستی-ماویستی و دژ بە هێڵی ناشۆڕشگێڕی سۆڤییێت بوو.